

Çocuk Edebiyatı Okul Türü Öğrenmenin Dışında Düşünülemez

Selahattin DİLİDÜZGÜN*

SÖYLEŞİ: Mustafa Ruhi ŞİRİN**

• Bizde çocuk edebiyatı kavramının ilk kez 1908 tarihinde kullanıldığını dikkate aldığımızda, bu alanda 100 yılı aşkın bir süre hiç de az sayılmaz. Çocuk edebiyatının başlangıcı olarak öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulan Darü'l-muallimat ilk eşik kabul edilebilir. Bildiğiniz gibi Darü'l-muallimat daha sonra Yüksek Öğretmen Okulu olarak devam etmiştir. Çocuk edebiyatı öğretiminin Öğretmen Okulları ve daha sonraki yıllardaki Öğretmen Liseleri döneminde ve bazı meslek liselerinde de sürdüğünü biliyoruz. Çocuk edebiyatı öğretiminin Yüksek Öğretimin gündemine gelmesi ise 1998-1999 öğretim yılında başlar. Son yıllarda bir yarıyıllık dersin program içeriği yanında, dersin okutulduğu bölüm ve uygulama alanı, dersle ilgili kaynaklar ve öğrencilerin yetiştirilmesi bakımından bir dizi sorun ile karşı karşıya olduğumuzu biliyoruz. Sizinle ortak bir yönümüz var: Çocuk edebiyatını geçiş dönemi edebiyatı biçiminde tanımlıyoruz. Sizce çocuk edebiyatı nedir? Çocuk edebiyatının öncelikli amacı ve işlevini yorumlar mısınız?

Çocuk edebiyatı dediğimiz alan aslında bütün grup edebiyatlarından farklı olarak konusal bir ayırım değil, hedef kitlenin gereksinimleri doğrultusunda oluşmuş bir alan. Daha doğrusu çocuğun gelişim süreçlerine koşut olarak oluşturulmuş bir edebiyat çocuk edebiyatı. Bu saptamayı daha anlaşılır kılabilmek için çocuk ve edebiyat kavramlarına geleneksel tanımların dışında bakabilmeliyiz. Gelişim psikolojisinin verileri ışığında çocuğun bilişsel, dilsel, kişilik ve toplumsal gelişim süreci bilinmektedir (bkz. Sedat

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

** Şair, yazar, çocuk edebiyatı ve çocuk hakları araştırmacısı.

Çocuk edebiyatı öğretimi, öğretmen adaylarını çocuk edebiyatı alanında yetkin kılmak, onlara çocuk yazarlarını ve bunların en başat yapıtlarını tanıtmak ve seçtiği bir kitap hakkında eleştirel bakış açıları geliştirebilmek çerçevesiyle sınırlandırılmalıdır. Yoksa tanımların, yazar ve yapıtların belletilmesiyle uğraşmak amaca ulaştırıcı bir yol olmaktan çok, bu alanda istekli olanların da istek ve hevesini kıran bir süreci başlatacaktır.

Sever, *Çocuk ve Edebiyat*, Tudem, 2012). Çocuk edebiyatı ürünlerinin hedeflenen çocuğun söz konusu gelişim süreçlerine duyarlı olabildiği sürece bu çocuk ile buluşma şansı olabilir. Bu bakış açısıyla söylediklerimizi şöyle toparlayabiliriz: Çocuk edebiyatı çocukların gelişim süreçleri dikkate alınarak, çocuğa göre olan ve çocuk gerçekliği gözetilerek sanatçı duyarlılığı ile hazırlanmış yazınsal niteliğe sahip ürünlerdir. Çocuk edebiyatı ürünlerinin çocuklar üzerindeki en büyük etkisi ise, çocuğun merak etmesini sağlamak, sözel ve görsel uyarılarla çocuğu kucaklayıp onun duyarlıklarına katkı sağlamaktır. Dilin sanatçı ustalığıyla kullanıldığı bu ürünler çocuklara okuma-anlama, bakma-görme gibi duyarlık kazandırılması için uygun ve en yaratıcı birer araç olarak değerlendirilebilir. Özetle diyebiliriz ki çocuk edebiyatı, çocukta okuma kültürü geliştirilmesi için oluşturulmuş edebiyat ürünleridir.

• **Çocuk edebiyatı öğretiminde kurum, öğretim yöntemi ve uygulamaya yönelik genel çerçeve nasıl olmalıdır sizce?**

Sizin de yukarıda belirttiğimiz gibi öğretmen yetiştiren fakültelerin bazı bölümlerinde Çocuk Edebiyatı dersi okutulmaktadır. Ancak bu derslerin istenilen nitelikte gerçekleştirildiğini söylemek biraz güç olacaktır. Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Türkçe Öğretmenli-

ği ve Özel Eğitim Bölümlerindeki Üstün Zekâlılar Öğretmenliği gibi programlarda bu dersler zorunlu olarak okutulmaktadır. Ne var ki, çocuk edebiyatı dersinin öğretmen adaylarına kazandırması gereken bilgi ve becerilerin geleneksel bilgi belletmeye yönelik ezberci anlayışımız nedeniyle tam gerçekleşmediği kanısındayım. Çünkü bu ders, öğretmenlik eğitimi alan öğretmen adaylarının çocuk kitapları konusunda bilgi edinmelerini elbette öngörmektedir. Ancak bu ders özellikle nitelikli çocuk kitabını seçmeyi ve seçimi gerekçelendirebilecek beceriler de kazandırabilmeli. Sözü edilen öğretmenler görev yapacakları okullarda kitaplığın düzenlenmesinden velilerin doğru yönlendirilmesine kadar bu alanda sorumlu olacaklardır. Bu nedenle öğretmen adayı öncelikle nitelikli olan ile niteliksiz çocuk kitabını seçebilme ve bu kitapların okul ortamında ve ev ortamında okunmasına yönelik yöntemler bilmeli ki, öğrencileri de, velileri de doğru yönlendirebilsinler. Bu nedenle öğretmenlik eğitimi bağlamında yapılan çocuk edebiyatı derslerinde kuramsal bilginin yanı sıra nitelikli ve niteliksiz (!) çocuk kitapları üzerinde yapılacak tartışmalarla öğretmen adayına nitelik ayırımı becerisi kazandırabilmelidir. Bunun yerine çoğunlukla bilgi belletilerek yapılan Çocuk Edebiyatı derslerinin ansiklopedik bilgi kazandırmak dışında amaca hizmet etme-

yecektir. Çocuk edebiyatını kuru kuruya tanımlayıp bu tanımları ezberletmek, bu alandaki değişik türler hakkında bilgi vermek ve yazarlar ile yapıtlarını belletmek ancak bir süre sonra unutulacak bilginin hamallığını yapmak anlamına gelecektir. Burada anılan tür ve yazar bilgisi elbette gerekli bilgilerdir. Ancak bunlarla sınırlı kalmak ve eleştirel bir bakışı geliştirilmeden kazandırılan bilgilerin bir şey kazandırmayacağı zaten bilinmektedir. Bizler bu nedenle bilgi ve beceri kazandırabildiğimiz Çocuk Edebiyatı derslerinden yarının nitelikli öğretmenlerini yetiştirebiliriz diye inanıyoruz.

● **Sedat Sever'e göre Eğitim fakültelerinin öğretmen yetiştiren programlarında, öğretmen adaylarına çocuk edebiyatının temel ölçütlerini ve çocuğun yaşamındaki yerini kavratmak çocuk edebiyatı öğretiminin asıl amacı olmalıdır. Size göre çocuk edebiyatı öğretiminin amacı ne olmalıdır ve bu amaca hangi eğitim süreçleriyle ulaşılabilir?**

Sayın Sever'in görüşüne katılmamak elbette olanaksız. Zaten yukarıda ortaya koyduğum bakış açısı da Sedat Bey'in söylediklerini doğrular nitelikte. Çocuk edebiyatı öğretimi, öğretmen adaylarını çocuk edebiyatı alanında yetkin kılmak, onlara çocuk yazarlarını ve bunların en başat yapıtlarını tanıtmak ve seçtiği bir kitap hakkında eleştirel bakış açıları ge-

liştirebilmek çerçevesiyle sınırlandırılmadır. Yoksa tanımların, yazar ve yapıtların belletilmesiyle uğraşmak amaca ulaştıran bir yol olmaktan çok, bu alanda istekli olanların da istek ve hevesini kıran bir süreci başlatacaktır. Bunun için de Eğitim fakültelerindeki Çocuk Edebiyatı derslerinin en başat yönetsel anlayışı, temel bazı kuramsal kaynakları tanımanın yanı sıra nitelikli çocuk kitaplarıyla yapılan çözümlenme ve tartışma çalışmaları olmalıdır.

● **Çocuk edebiyatı öğretiminde Türkçe ve edebiyat öğretimi ilişkisinin kurulması çok önemli. Çocuk edebiyatı öğretimi ile Türkçe ve edebiyat öğretimi arasında olması gereken ilişkiyi değerlendirir misiniz?**

Elbette. Türkçe ve edebiyat öğretimi alanları bilgi edindirmekten çok beceri geliştirme dersleri olarak görülmelidir. Türkçe dersleri anlam ve anlatma becerilerini öncelerken Edebiyat dersleri de Türk kültürü ve edebiyatına ilişkin kuramsal bilgiler sunarken edebiyat okuru ve okuma kültürü edindirmeyi amaçlıyor. Türkçe derslerinde dilsel beceri alanlarını kazandırmak amaç ve bilgi içeren alanlar araç iken bu süreç tersine döndüğünde araçlar amaç, amaçlar araç olursa ister istemez bilgi belletme ve ezbercilik kendiliğinden ortaya çıkıyor ve bu dersler amaca ulaşmıyor. Edebiyat dersleri de edebiyat tarihi bilgisi kazandırmayı amaçlamakla sınırlı kaldığında benzer bir durum ortaya çıkıyor. Hâlbuki çocuk ve gençlik edebiyatı

hedef kitlenin gözetilmesiyle ortaya çıkan ürünler olduğundan Türkçe ve Edebiyat dersleri için kaçınılmaz ve doğru kaynakları içerir. Türkçe ve Edebiyat derslerini alan öğrencilerin ilgilerine göre üretilen çocuk ve gençlik edebiyatı ürünlerini bu derslerden soyutlamayı anlamak olanaklı değil. Bu yanıltan vazgeçilmediği sürece okul türü öğrenmenin amaca ulaşması, yani okuma kültürü edindirme, okuma alışkanlığı kazandırma, eleştirel okur yetiştirme gibi amaçlara ulaşma ereği ulaşılmaz bir düş olarak kalacaktır yalnızca.

● *Türkiye’de okul öncesi ve çocuk edebiyatı programının içeriği aynı. Okul öncesi ve sınıf öğretmenliği açısından bu program içeriği bir açmaz oluşturuyor. Örgün eğitim basamakları açısından çocuk yaş gruplarının farklı olduğu düşünülürken, çocuk ve ilk gençlik edebiyatı öğretiminde ayrı içerikte program gerekli değil mi? Özellikle ortaokul branş öğretmenleri için ilk gençlik edebiyatı öğretimi yapılması hakkında düşüncelerinizi açıklar mısınız?*

Aslında okul öncesi öğretmenliği programında yapılan Çocuk Edebiyatı dersleri ile sözünü ettiğiniz diğer alan öğretmenlikleri dersleri aynı içerikte yapıldığı düşüncesi doğru değil. Uygulamada böyle örnekler olabilir. Bunun nedeni bu tür dersler veren öğretim üyelerinin çocuk edebiyatı alanında yeterince yetişmiş olmasıdır. Çünkü okul öncesi öğretmenlerinin hedef kitlesi olan yaş grubu çocuklar için hazırlanmış kitaplar ile 7-14 yaş grubu için hazırlanan çocuk kitapları dil, konu, içerik vb. gibi değişkenler açısından son derece farklı. Uygulamada yapılan bu yanlışlardan ivedilikle vaz geçilmesi bu konudaki sorunu aşmaya yardımcı olacaktır. Üniversitelerde alanda yetişmiş öğretim

elamanı eksikliği zorunlu olarak böylesi yanlış uygulamaları da beraberinde getiriyor. Bu nedenle sözünü ettiğiniz farklı grup öğretmenlikleri için elbette farklı programlara gereksinim vardır. Ancak üniversite öğretim üyesi kendi dersinin sınırlarını yine de doğru olarak oluşturabilir, kendi yeterlikleri çerçevesinde bilimsel anlamda en doğrusunu yapabilir, yapmalıdır da.

● *Çocuk edebiyatı öğretiminde farklı öğrenme-öğretme modelleri sürekli geliyor ve değişiyor. Çocuk edebiyatı öğretiminde yeni eğilimler ve modeller hakkında kısaca bilgi verir misiniz?*

Çocuk edebiyatı okul türü öğrenmenin dışında görülemez doğası gereği. Bu nedenle okul türü öğrenme çerçevesi dışında bu alana özgü bir yaklaşımın olacağını da çok düşünmüyorum. Metin üzerinde çalışma anlayışındaki değişimler ancak biçimsel düzeyde olabilir. Edebiyat öğretimi bağlamında metin üzerinde öğrencilerin yaratıcı-üretici çalışmalar yapması her zaman esas çerçeve olarak kalacaktır. Bu nedenle öğretmen adaylarına çocuk edebiyatı metinleriyle çalışabilmeleri için duyarlık kazandırılması esastır. Gerçi üniversitelerde bu tür dersler yok ama seçimlik dersler açarak bu tür ilgileri olan öğrenciler/öğretmen adayları kendileri geliştirebilirler. Öğrencilerin metin üzerinde görev odaklı bir anlayışla yapacakları çalışmalar bu tür metinlerle yapılacak çalışmaların temelini oluşturacaktır.

● *Çocuk edebiyatı öğretiminin amacı çocuk edebiyatı kültürünü kavramış öğretmen adaylarını yetiştirmek olduğu hâlde, henüz bu öğretimi başarabilmiş değiliz. YÖK’e öğretmen yetiştiren bölümler için okul öncesi, çocuk ve ilk gençlik edebiyatı öğretimini hangi içerikle ve hangi*

uygulama yöntemleriyle zorunlu bir ders olarak yapılandırılmasını öneriyorsunuz?

Öyle sanıyorum ki ilgili yaş grubunun gelişimsel temel özelliklerinin yanı sıra çocuk edebiyatına yönelik kuramsal bilgiler ve ilgili yaş grubu yazar ve kitaplarıyla yapılacak çözümleme çalışmaları bütün grup öğretmenlikleri için ortak bir çerçeve oluşturacaktır. Ayrıntılar program içinde genel amaca koşut olarak uzmanların denetiminde oluşturulabilir.

● **Medya toplumunda okul öncesi, çocuk ve ilk gençlik edebiyatın türlerinde de çok hızlı işlev değişimi yaşanıyor. Türkiye’de görsel okuma yaşı, okuma yaşından daha yukarıda. Eğitim fakültelerinde okul öncesi, çocuk ve ilk gençlik edebiyatı öğretimini yapacakların eğitimi de gerekiyor. Sizce bu sorun nasıl aşılabilir?**

Eğitim fakültelerinde bu anlamda bir karmaşa var gerçekten. Alanda uzman olmayan, ama öğretim elemanı bulunmadığı için derleme kitaplarla bu dersleri vermenin getirdiği sıkıntıları hepimiz biliyoruz. Çocuk edebiyatı dersi eğitim, psikoloji, edebiyat bilimi gibi farklı disiplinleri içinde barındırıyor. Bu bakış açısıyla doktora yaptıran programların alan uzmanlarının denetiminde açılacak çocuk edebiyatı dersleriyle alan uzmanı yetiştirmeleri öncelikli bir çözüm olacaktır. Bugün elbette 20-30 yıl öncesinden farklı bir konumdayız. Özellikle Ankara Üniversitesi Çocuk Edebiyatı çalışmalarında önemli çalışmalar üretti. Bunun gibi aynı üniversitenin Eğitim Bilimleri Fakültesi çatısı altında bulunan ve Prof. Dr. Sedat Sever’in öncülüğünde kurulan ÇOGEM alan araştırmalarına büyük katkı sağlamaya başladı. Bu uygulamaların ülke çapında, alanda yetişmiş uzmanların öncülüğünde çoğalması, sözünü ettiğiniz sorunu aşmamıza yardımcı olacaktır.

● **Ardışık iki sorum daha var: Çocuk edebiyatı öğretiminin okul öncesi, çocuk ve ilk gençlik edebiyatının gelişimine etkileri neler olabilir? İkinci sorum birinci sorunun devamı sayılır: Okul öncesi, çocuk ve ilk gençlik edebiyatı okuma kültürü ilişkisini yorumlar mısınız?**

Kısaca şurasını belirtmekte yarar var: Üniversitelerde yapılan Çocuk ve Gençlik Edebiyatı derslerinin bilimsel ve gereksinimler doğrultusunda yapılandırması öğretmen adayının konu ile ilgili duyarlılıklarını artıracak ve sıradan olan ile niteliği daha belirgin olan kitaplar nitelik sorununu her düzleme taşıyacaktır. Böylece okulun seçiciliği öz eleştiriye açık kimi yazarlarımızın da kendisini gözden geçirmeye itebilecektir. Burada bizlerin sanatçıları yönlendirmemiz elbette söz konusu olamaz. Kastettiğim bu değil. Yoksa sansürcü bir anlayışın sanatı yönlendirmesi gerçeği ile karşılaşırız ki, bu da en tehlikelisi olur. Benim sözünü ettiğim şey daha çok arz talep dengesine yönelik olarak niteliğin ön plana çıkmasıyla ilgili. Nitelikli kitaplarla karşılaşan çocukların bir anlamda sağlıklı bir düşünme eğitimi alacağını da söyleyebiliriz. Bu bakış açısıyla, hedef kitlenin özellikleri ve gereksinimleri gözetilerek oluşturulan sanatsal nitelikli çocuk kitapları bir bakıma okul türü öğrenmenin gerçekleştirmediği eğitimin kazandırılmasında başat bir rol üstlenecektir. Sanırım bu da ikinci sorunuza yanıt oldu.

Son söz olarak şunu da söyleyelim isterseniz: Sayın Muzaffer İzgü’nün de dediği gibi, çocukların okumadığı bir toplumda yetişkinler de okumaz. Okuma kültürünün yerleşmesi ve demokratik bir toplum için okuma kültüründen vazgeçmemiz olanaksız. Bu noktayı başarabildiğimiz oranda demokratikleşeceğimiz gerçeğini bir an aklımızdan çıkarmadan yapacağımız etkinlikler amaca ulaşacaktır.